

Co je to sociologie?

Po celou historickou dobu, možná už od konce mladá doby kamenné, byly na světě tři druhy lidí: ti nahoré, ti uprostřed a ti dole. Dělili se ještě dál, byli nazýváni různými jmény a jejich poměry počty, jakož i pospojování k druhým se měnily v průběhu věků, ale ve své podstatě se struktura společnosti nikdy nezměnila. Dokonce i po obrovských převratech a po závažných neochotných změnách se vždy znovu prosazili stejní model, tak jako se gyroskop vždy vrátil do rovnováhy, poté co se vychýlil daleko na jednu nebo na druhou stranu.

(George Orwell: 1984)

Tyto věty předčítal v románu George Orwella 1984 Winston Smith své milence Julii. Pocházejí z knihy *Teorie a praxe oligarchického kapitalismu*, kterou údajně napsal Emanuel Goldstein. Winston a Julie (vše však zřejmě Winston) očekávají, že v Goldsteinově knize najdou klíč k tomu, proč jejich totalitní a chudá společnost vypadá tak, jak vypadá, a co by se s tím dalo dělat. V podstatě můžeme říci, že se dali do studia sociologie. Zřejmě to nebylo studium příliš zábavné, protože Julie stáčila ještě během čtení usnout. Co se dělo dál, je poměrně tragické (oba milence a začínající sociolog sebrala ideopolicie), to však se sociálními vědami souvisí jen nepřímo.

Julie je člověk zaměřený spíše na praxi a prožitek – rozhodně více než analytický Winston. Ostatně se zdá, že všechno podstatné bylo obsaženo už v prvních větích knihy a zbytek zná člověk ze své vlastní životní praxe. Pro běžnou orientaci skutečně ani my nepotřebujeme o mnoho víc. Jakmile však dojde k nejhoršímu, např. když se společnost začne hroutit nebo musíme složit zkorůtku ze sociologie, nezbyvá nám nic jiného než se pokoušet proniknout pod povrch každodenního dění.

9

Dobrou příležitost klást si otázky týkající se rozdílu mezi dělátoraným a skutečným stavem společnosti např. mává student, hned když se hlásí na vysokou školu. Až do maturity mu vtloukali do hlavy, že jeho úspěch závisí na snaze a výkonu. Náš uchažeč by však v rozhovoru se svými budoucími spolužáky zjevil, že většina z nich pochází především z rodin středostojícíků a vysokoškolačů. Pokud by ho to zajímalo přesněji, našel by v oficiálních materiálech ministerstva školství, že potomek rodičů se základním vzděláním má v České republice (statisticky *deněkráti* menší šanci dostat se na vysokou školu než potomek z rodiny vysokoškolačů (podle Mazoného, 2002:82). Náhle vídí, že předpoklady k vysokoškolskému studiu jako by byly něčím zrozeným. Je to možné? Nebo to nějak souvisí s uspořádáním české společnosti? V zemích Evropské unie totiž studuje také více dětí z rodin vysokoškolačů než rodičů se základním vzděláním, ale příslušný poměr je jen jedna ku třem.

Dokonce i v dobách, kdy jsme u nás měli „diktauru proletariátu“, přes někdy tvrdé opatření ve prospěch dětí s „dělnickým původem“ to vždy nakonec dopadlo tak, že víc studentů pocházelo z rodin „inteligence“. Kdo si vážně položí otázku, jak je to možné, je na dobré cestě stát se sociologem.

Společnost je prostě více nebo méně odlišná od toho, co o sobě prolašuje. Na otázku, zda skutečnost musí vypadat až tak pochmurně, jak to líčí Orwell v 1984, dává sociologie poněkud protikladné odpovědi. Italský sociolog Vilfredo Pareto (1848-1923) nás poučí, že v každé instituci to nakonec dopadne tak, že někdo bude „nahoré“. Marxisticky ladení sociologové nebudou představou lidí usidlených pohodlně a mnohdy bez zásluh „nahoré“ nikdy nadšeni. Postmoderní myslitelé řeknou, že společnost nemá připomínat pyramidu, ale síť, kde nahoré a dole nerozlišuje. Americký konzervativce Michael Novák (nar. 1939) nám zase sdělí, že ti dole mluví z těch nahoré mnohdy prospech. Liberálové nebudou rozlišování společnosti na nahoré a dole tolik vadit, protože „oploc“ v příkopě je přesně tam, kde má být“.

A pak jsou tu ještě taková mystéria, jako že příslušník nejnižší kasty se stane indickým prezidentem. Najednou vídíme, že s pouhým konstatováním, že vzdělávací byli mocní a bezmocní, bohatí a chudí, prostě nestačíme.

1.1 Co a k čemu je sociologie

Sám název sociologie je podivný. Vznikl spojením latinského *societas* - společnost a řeckého *logos* - slovo. Sociologie by tedy měla být vědou o společnosti.

Je však nějaká sociální nebo humanitní věda, která by neměla něco společného s lidskou společností? Potrháme-li se na obory jako historie, psychologie, politologie, ekonomie, masová komunikace nebo i dějiny umění, je patrné, že všechny se nějakým způsobem společností zabývají. Sociologie je však přecejlen něčím specifická. Vysvětluje totiž jevy, které ve společnosti vidíme, ze sociálních příčin. Jako poukříd ponorný příklad nám může sloužit třeba tradiční sociologické téma sebevraždy. Psal o něm klasik světové sociologie Durkheim i náš Masaryk. Je totiž rozdí, zda někdo spáchá sebevraždu, protože ho potkala mimořádná osobní událost, která se dotýká jeho osobní biografie (opustil ho životní partner nebo jeho životní dílo ztroskotá na intrikách nepřítelů), anebo zda skočí z mostu, protože pociťuje prázdnotu daroun moderním stylem života. To první je více záležitostí psychologie, to druhé spíše sociologie.

Tušíme, že od sebe nemůžeme tyto jednotlivé přístupy přisně od- dělit. Ač se někdy i sociologie zabývá chováními jedince a psychologické chováními kolektivním, bude zájmem sociologie především to, co se děje ve skupině, komunitě, obci a celé společnosti.

V klasickém sociologickém výzkumu v rakouské obci postizené nezaměst- naností (nazývaném *Mauthausen*) výzkumníci (Paul F. Lazarsfeld, Hans Zei- sel, Marie Jahndová) rodiny postizené nezaměstnaností rozdělili na tyto kategorie (Jahoda, 1974):

1. nezaměstnané, kde se lidé stále pokoušejí najít práci;
2. rezignované, ve kterých lidé ztrátili víru v budoucnost, ale subjektivně prožívají situaci pokojně;
3. zoufalé, které jsou na tom stejně jako přechodní, ale propadají pociu marnosti;
4. apatické, kde dochází k rozkladu rodiny, projevuje se alkoholismus, zanedbává se péče o děti apod.

V uvedení příkladu nejde o jednotlivého nezaměstnaného, ale o děti v komunitě nezaměstnaných. Psychologii bude více zájmat to, co je v chování nezaměstnaného individuální. Ekonomie bude analyzovat hospodářské příčiny a důsledky nezaměstnanosti a politologie pro- zkoumá mimo jiné to, jak vzniká situace veřejné politické procesy (třeba výsledky voleb). Sociologie si je hodně blízká také se sociální

neboli kulturní antropologii; hodné zjednodušené můžeme říci, že zájmem sociologie vytváří ze snahy porozumět vlastní („moderní“) společnosti, počátky kulturní antropologie jsou spojeny se zkoumá- ním toho, jak žijí jiní lidé („přírodní“ národy).

Jednotlivé vědní obory se liší také metodologickým přístupem, s nímž k danému jevu přistupují. Ekonomové rádi konstruují kvanti- tativní modely - třeba tvrdí, že pokles nezaměstnanosti o 1 % by zvýšil národní důchod o 3 %. Psychologové dělají laboratorní pokusy, nebo pracují klinicky - v našem případě se snaží terapeuticky pracovat sje- dinci, kteří kvůli dlouhodobé nezaměstnanosti mají disevní obtíže. Pro sociologie je typické, že s oblibou sbírají empirická data o velkých souborech jedinců. Sociologie je vědou empirickou - vychází z ne- zajištěného, objektivního pozorování dostatečně velkých vzorků reality, na rozdíl např. od filozofie nebo diskusí nad pivem, které se rovněž často zabývají společností a jejím uspořádáním. Samozřejmě sociolo- gové n těchto dat obvykle nezůstávají, ale na jejich základě vyslovují soudy, kterým můžeme skromně říkat „pravdivelnosti“, trochu ambi- ciózněji „společenské zákonitosti“.

Vědní obor charakterizuje kromě předmětu a metody výzkumu také institucionální základna. Sociologie může být vědou i proto, že jsou nějaké sociologové a studenci sociologie, katedry a ústavy socio- logie, kongresy, časopisy, učebnice, slovníky a vše, co patří k provozu a fungování řádné vědy. O tomto aspektu si povíme něco málo v závě- rečné kapitole.

Sociologismus a další redukcionismy

Přinos různých sociálních věd je právě v jejich rozdílných hlediscích, z nichž zkoumají člověka a společnost. Avšak zároveň může každý obor být v pokusech absolutizovat svůj vlastní pohled. Kdyžby např. psychologové tvrdili, že za kriminalitu mohou výlučně individuální faktory jedincovy biografie, a vynechali by vše, co se týká sociálního postavení jeho rodiny, vzdělání, rasy a náboženství, dopustili by se psychologismu. Biologové mohou vysvětlit mnohé z lidského chování poukazem na analogie chování zvířecího a lidského, ale nemochou dát vysvětlující odpověď na úplně všechny otázky, které se týkají umění, náboženství, ekonomiky nebo politiky. Podobně kdyžby se sociologie po- koušela všechny jevy vysvětlovat jenom ze sociálních příčin, hovořili bychom o sociologismu. (Sociologismus je domněnka, že společnost je větší jednotci prvotní a že sociologie vybudovaná podle principů pří- rodních věd bude schopná dosáhnout stejně přesnosti jako tyto vědy.)

Volba hlediska, z kterého budeme jevy posuzovat, není samozřejmě vždy jednoznačná. Proto jsme zvolili tímýsně na samém počátku pří-

klady, vzdělavači dráhy a sebevraždy, kde se prolíná velmi mnoho větví. Který z nich je v daném případě převládající, musíme rozhodnout vedení zkoušenosti a určitou dávkou imaginace.

Co se myslí **sociologickém imaginací**? Takto se označuje určitý „talent“, jenž nám umožňuje vidět souvislosti mezi naší osobní zkušeností a širším sociálním a historickým kontextem. Nepropadáme tedy vědění světa, které je dáno naší omezenou zkušeností nebo představy (většinou cíkání krádkou, všichni Němci jsou lhbuní, náboženství je vymyšlená mocných vytvořením, aby bylo snazší přimět lid k práci), ale máme nad společenským děním nadhled a nenecháme se oklamat tím, jak věci na první pohled vypadají.

Kritická funkce sociologie

Sociologie byla v mnoha totalitních režimech zakázána nebo přinejmenším prožívala období, kdy upadala v nemilost. Je tomu tak nejspíše proto její schopnosti zpochybňovat věci považované často za „dané“ a „samozřejmé“. Také tu hrálo roli i to, že komunismus je do značné míry sociologickou teorií, a proto nesnášel konkurenci. (O širšímu to částech platí taky.)

Otcové sociologie - alespoň ve své větší části - nezamýšleli vytvořit nástroj, který by sloužil rozvracení nějakých režimů. Snaha zjistit, jak se věci mají a co je pod povrchem jevů, však vede k tomu, že se sociolog snadno dostane díky svým zjištěním do rozporu s tím, co o fungování světa prohlašují ti, kdo jej řídí.

Tak např. ve svém prvním televizním projevu k obžebání ve funkci prezidenta Václav Klaus 9. března 2003 řekl:

Názory lidí se liší a lidé budou. Třeba už proto, že se některým z nás z různých důvodů v životě daří, že mají peníze osobní život, že mají zajímavé zaměstnání či povolání, které jim přináší odpovídající uspokojení, ochotnu i společenskou prestiž. Ti budou většinou tvrdit, že žijeme v nejlepší z možných světů. Jiní byli pasivnější či pochopnější, obávali se riskovat, chystali si možná spíše pokřádat, nebo prostě neměli docela obydřný kousek toho svého tolik potřebného životního štěstí.

Sociolog má důvod zbystřit. Nemí tu ani slovo o tom, že by snad jedinac mohl neuspět i jiných důvodů než pouze nedostatkem přičinění či nedostatkem „koušku štěstí“. A co když je celá společnost uspořádána tak, že ti dole tam dole prostě zůstat musí, protože nemají šanci proniknout mezi vyšší vrstvy? Co když jim v tom brání třeba odpor „starých struktur“ nebo seminárních struktur nových?

Kritická složka sociologie znamená nejen to, že badatelé pochopí o pravdivosti oficiální verze společnosti, ale také to, že mají ambice společnost změnit. Nepovažují tedy svůj obor jen za „čistou“ vědu, ale také za nártouj k dosažení cíle.

Cíle ovšem mohou být různé. J. Habermas (o něm více v kapitole 2.1) připomíná, že sociologie je od počátku rozštěpená, neboť vznikla zároveň z ducha revoluce 18. století i z ducha politické restituce a obě strany - revolucionáři i konzervativci - si na ni dělaly nárok. „A dvoji intence, bud kritický rozklad autority, nebo její konzervace stýjí co stýjí, určovala směr boje v druhé polovině 19. století, ba takla do našich dnů.“ (In Adorno, Habermas, Friedenburt, 1967:80)

Rozpor mezi sociologií služebnou a sociologií kritickou bude tuto disciplínu provázet zřejmě navždy, stejně jako kteroukoli jinou společenskou vědu. Neplati ovšem zcela na sto procent, že konzervativní rovna se služebné a revoluční je totéž jako kritické. Jsou samozřejmě i autoři, kteří provádějí ostrou kritiku společnosti z konzervativních pozic.

Pokus o definici sociologie

Můžeme-li naše dosavadní postřehy shrnout, je sociologie *summarum vědecká disciplína, jež se pokouší pomocí analytických metod a empirických technic zkoumat struktury, funkce a souvislosti vývoje společnosti a navrhovat o nich teorie*. Sociologie tedy není disciplínou ani jen teoretickou, ani jen empirickou.

1.2 Sociologická paradigmatata a úrovně sociální reality

Řekli jsme již, že k jednomu jevu ve společnosti - třeba sebevraždě, nezaměstnanosti nebo rozdílu v příjmech různých profesí - přistupují různé sociální vědy odlišně. Ovšem odpovědi na otázky se často liší i v rámci sociologie samé.

Podívejme se např. na často diskutovanou otázku, kterou si spoletně kladou sociologové i psychologové. Hraje nějakou roli v lidském chování, když lidé sledují v televizi pořady, ve kterých se zobrazuje násilí? Určitě ano, řekne si člověk na základě „zdravého rozumu“. Totéž, ale se snahou podložit tvrzení empiricky, tvrdí teorie nápodob. Například děti mají podle těchto teorií prostě opakovat to, co viděly na obrazovce. Televize pry nabízí modely jednání. Podle jiných badatelů však sledování televizního násilí nemá vliv, který by stál za

zmínku, protože záleží na okolnostech zobrazení, na tom, za jakých okolností jedinec požádá sleduje, atd., a to ani nemůžeme o (nemnoha) autorech, kteří soudí, že sledování násilí může mít dokonce „katartní“ účinek, takže ten, kdo se potěší střelbou v televizi, už nemá potřebu střílet ve skutečnosti. (Široká nabídka odpovědí viz např. Kunezik, 1995:220-229)

Znamená tedy taková nabídka odpovědí na jednoznačnou otázku, že sociologie a další podobné vědy ve skutečnosti žádají vědy nejsou? Nemusíme být hned pesimističtí. Mnohost odpovědí souvisí s tím, že lidská společnost je složitá a je mnoho způsobů, jak ji zkoumat.

Právě tato složitost předmětu zkoumání zřejmě vede k tomu, že sociologie se od začátku vyskytuje jako „mnoho sociologií“, které se od sebe velmi liší. Přitom nikdy nedošlo ke konečnému vítězství jednoho sociologického přístupu nad jiným, přinejmenším pokud jde o směry, které načrtli otocové zakladatelé.

Dnes často říkáme, že sociologie je věda „multiparadigmatická“. Slovo **paradigma** je řeckého původu. Znamená doslova vzor. Když ho použijeme ve vědecké terminologii, může znamenat několik věcí. Z hlediska metodologie označuje příklad, jak uskutečnit určitý výzkumný přístup. Jde o použití konkrétní metody nebo návodu, podle nichž provedeme nějakou analýzu.

Do teorie vědy zavedl pojem paradigma americký historik vědy T. S. Kuhn (1922-1996), autor knihy *Struktura vědeckých revolucí* (1962). Paradigma zde označuje převládající model (např. newtonovskou mechaniku), který je badatelé určité vědní disciplíny považováni za vzorový. Kuhn hovoří o fázi „normální vědy“, kdy badatelé toto paradigma používají na nové předměty zkoumání. Vynocí-li se přitom jev, který do současného pojetí oboru nezapadá, bývá – stejně jako otázka po zděvodnění paradigmatu – zanedbáván („ono se to časem vysvětlí“). Když ale počet problémů narůstá, množí se anomálie a dochází ke krizi, která nemůže být v rámci starého paradigmatu zvládnuta. Pak dochází k tomu, čemu Kuhn říká „vědecká revoluce“. Z časového hlediska tedy střídání paradigmat vypadá takto:

paradigma 1 > normální věda > anomálie >

> krize > revoluce > paradigma 2

Běžný laik si vědní představitel podle modelu **kumulativního poznání**. Lidské vědění stále narůstá a další generace staví na tom, co vykomolí předchůdci. Isaac Newton (1643-1727) vyjádřil takovou představu slovy: „Pokud jsem dohlédl dále, je to proto, že jsem stál na ramenou obrů.“ Podle Kuhna je kumulace vědní důležitá, ale podstatnější právě ona revoluce.

Paradigma slouží k tomu, aby odlišilo jednu vědeckou komunitu od druhé. Může být užito, aby odlišilo fyziku od chemie nebo sociologii od psychologie. Tyto obory mají různá paradigma. Může být také užito, aby rozlišilo mezi různými historickými stadii v rozvoji vědy. Paradigma domnulího fyzice v 19. století je odlišné od toho, které dominovalo v raném 20. století. [...] Paradigma může rozlišovat mezi kognitivními skupinami v rámci jedné vědy. Není-li to současná psychoanalýza je rozlišena na freudovské, jungovské a hornyovské paradigma (Devon Hughes) - což znamená, že psychologie má mnohačetná paradigma. Totéž platí o sociologii a většině dalších oborů. (Ritzer, 1988:390)

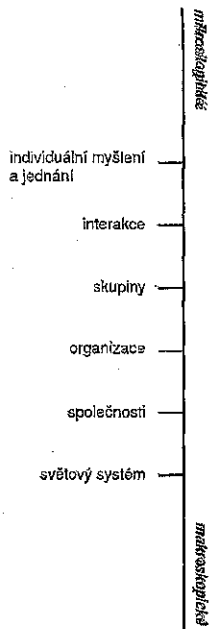
Sociologie je od počátku multiparadigmatická, několik paradigmatických vědy bylo paralelně vedle sebe. Existují sice obě obě a myslia, kde má některé z nich výsadní postavení (kolem poloviny 20. století třeba funkcionalismus v USA nebo marxistická sociologie ve východním bloku), ale v disciplíně jako celku žádné z nich nikdy nezískalo dominanci. Sociologické paradigma je tak pro nás především nástroj pomáhající při vnitřním členění sociologie jako disciplíny. Například americký autor uznávaný u nás sociologie George Ritzer (nar. 1940) navrhuje následující členění.

Faktalistické paradigma předpokládá, že existují nějaké skutečnosti, které jsou vůči jedinci vnější. Hovoříme o sociálních faktech, která můžeme objektivně (zvláště kvantitativně) zkoumat, jako když to byly věci. Představitelům tohoto paradigmatu je právě jeden z otců zakladatelů, Emile Durkheim (*Providla sociologické metody*). Toto paradigma se soustřeďuje především na velké sociální struktury a instituce a také na jejich dopad na myšlení a jednání jednotlivců. V současnosti jsou metodami zkoumání, které pomohou nalézt odpovědi na klade otázky, především dotazníky, interview a historicko-srovnávací metoda. V rámci tohoto paradigmatu najdeme řadu teorií, o kterých bude ještě řeč. Jenom jako příklad uvedeme strukturální funkcionalismus a konfliktalistické teorie.

Behaviorální paradigma považuje za východisko a základní danost pozorovatelné chování jedinců v sociálním kontextu. Jeho představitelům je např. americký psycholog B.F. Skinner (1904-1990). Tento přístup se věnuje zvláště zkoumání toho, jak je vyvoláváno zájmové jednání pomocí odměny a trestu. Metodou tu bývá experiment. Na půdě tohoto paradigmatu vyrostla behaviorální sociologie a teorie směn.

Definční paradigma si všimá toho, jak lidé definují situaci. Ujádňujeme definování situace před skutečným stavem věci. Podstatou tohoto paradigmatu výstižně ukazuje tzv. Thomashy teorém: „Pokud lidé definují situaci jako reálnou, jsou tyto reálné ve svých následcích.“ Lidé prostě jednají podle toho, jak vidi situaci. Sociolog tu při své práci používá především tzv. kvalitativní postupy. Představi-

Obr. 1.1 Makroskopicko-mikroskopické kontinuum s vyznačením některých klíčových bodů

tělem tohoto paradigmatu je např. Max Weber, kterého mimo jiné začínalo, jak Slovký definuje svou sociální situaci (viz kapitola 1.4). Použití různých metodami byvá nejen dotazování, ale hlavně pozorování. K teoriím, které z definického paradigmatu vycházejí, můžeme počítat teorii akce, symbolický interakcionismus, fenomenologii, etnometodologii a existencialismus.

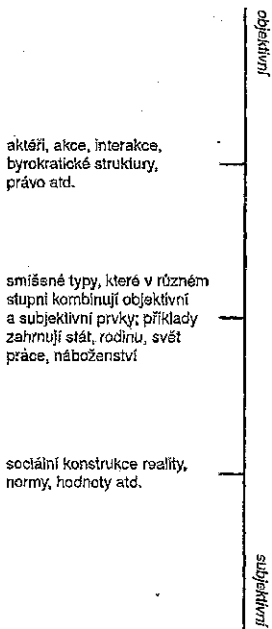
Různé úrovně sociální reality

G. Ritzer soudí, že ačkoli tu vždy budou různé sociologické paradigmatu, je dobré mít integrovanější paradigma, abychom se vyhnuli jednostrannostem, které jim stále hrozí. Klíčem k nalezení takového integrovaného paradigmatu je vědomí úrovně sociální reality.

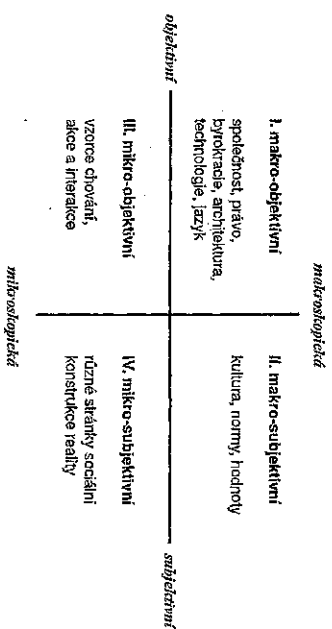
Jako užitečná tu Ritzer vidí dvě kontinua. To první nazývá *makroskopicko-mikroskopické*. Laicky můžeme říci - a budeme mít pravdu -, že sociální jevy se liší velikostí. Ve společnosti vidíme jedince s jejich myšlenkami a činy, dále interakce mezi jedinci, skupiny lidí, organizace, společnosti a nakonec celosvětový systém (viz obr. 1.1).

Druhé kontinuum je *objektivně-subjektivní*. Na straně objektivní dimenze jsou materiální události, na druhém pólu potom to, co se děje pouze v říši idejí, tedy v lidské hlavě (obr. 1.2). Výraz kontinuum používáme proto, že jasné hranice tu stanovit nemůžeme. Akteři, jejich jednání, interakce, byrokracie, právo a stát můžeme namatrat nebo téměř namatrat. Pak jsou ale sociologické jevy, které existují pouze v naší mysli, jako je sociální konstrukce reality a třeba hodnoty a normy. Problém nastává tam, kde máme jevy umístěné na kontinuu někde mezi. Ritzer jako příklad uvádí rodinu, která objektivně existuje, ale zároveň k ní patří řada subjektivních norem a hodnot. Takových „smíšených“ jevů bude ve společnosti zřejmě vti-

Obr. 1.2 Objektivně-subjektivní kontinuum s vyznačením některých smíšených typů (Ritzer, 1983:398)

Obr. 1.3 Hlavní úrovně sociální reality (Ritzer, 1983:399)

Když obě dimenze zkombinujeme, vymezíme čtyři oblasti či úrovně sociální reality (viz obr. 1.3).

Úrovně sociální reality a velká sociologická paradigmatu potom k sobě můžeme vztáhnout takto: Paradigma sociálního faktu se soustřeďuje na makro-objektivní a makro-subjektivní rovinu. Paradigma sociální definice si všimá mikro-subjektivního světa, který závisí na subjektivních myšlenkových procesech. Paradigma sociálního chování se zabývá částečně mikro-objektivního světa, který myšlenkové procesy nezahrnuje. Paradigma je dobré si zvolit podle toho, jakou otázku si klademe.

Zkusme se z hlediska těchto paradigmat podívat např. na našeho studenta sociologie, který bude po škole hledat uplatnění. Instituce, do které se rozhodne vsadit, je **sociální faktorem** skutečně dosti tvrdým. Je faktorem vůči němu vnějším, takže se s největší pravděpodobností spíše on bude přizpůsobovat firmě než firma jemu. Stejně tak se bude firma přizpůsobovat ekonomické či politické realitě v zemi a ta zase do určité míry globální situaci.

Z hlediska paradigmatu **sociálního chování** budeme studenta pozorovat, jak na neweslou situaci reaguje. Nikoli však z hlediska jeho niterných indikátorů, takže a snů a úmyslů, ale z hlediska toho, jak na vnější podněty bude reagovat. Jeho myšlenky a čtení budou důležité pouze v souvislostech podnikatelské reakce. Uvidíme tedy, jak náš absolvent, který právě nastoupil do podniku, vyslal nějaký signál, např. odporoval šéfovi, a jaké to mělo následky. Odměny a tresty ho povedou k určitému chování. (To samozřejmě nemůžeme sledovat jen mechanicky. Například srážení příměti je síce trestem, ten však může být kompenzován nemateriální odměnou v podobě oddivu kolegyně.)

Podle paradigmatu **sociální definice** se bude náš absolvent chovat podle toho, jak si situaci v podniku pro sebe „nedefinuje“. Pokud prožije radost ze společného díla a bude šťasten, jak může v rámci dělbý práce k němu svým dílem přispět, bude každé ráno vcházet do brány podniku s poburkovaným podnikové hymny na rtech a odcházet s pocitem dobře vykonané práce. Jestliže uvidí svět své instituce jako nástroj bezohledného vykořisťování, kde je pouze bezvýznamným kolečkem, které se má otáčet za břídnou almužnu jen proto, aby si nějaký kapitalistický vyřídiloch mohl nahrabat, bude zpěv podnikové hymny považovat v nejlepším případě za projev bezbřehé omezenosti.

1.3 Zrod sociologie v moderní společnosti

Lidské uvážování o společnosti pochopitelně nevzniklo až tehdy, když August Comte vymyslel označení „sociologie“. V širším slova smyslu bychom za sociologa mohli považovat třeba Platóna, autora *Ústavy a Zákonná*. Je však jeden mezník, který nám dovoluje učinit jakousi přibližnou hranici zrodu sociologie v dnešním slova smyslu. Tímto mezníkem je vznik **moderní společnosti**, která vysílala společenskosti tradici. V Evropě k tomu došlo především v polovině 19. století s příchodem průmyslové revoluce a vznikem velkého nadregionálního trhu.

Moderní společnost je společnost, která se sama pro sebe stává problémem, která ztratila svou samozřejmost. Sociologie mohla vzniknout až tehdy, když lidé měli pocit, že společnosti kolem sebe nero-